

ΤΑ «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ» ΚΑΙ Η «ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ» ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ (ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ) ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ανδρέου Ιωάννης

Υποψήφιος Διδάκτωρ, Πάντειο Πανεπιστήμιο

iandreou@culture.gr

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της δυναμικής των Πολιτιστικών Δικτύων καθώς και των δυνατοτήτων που αποδίδονται από την εφαρμογή του μοντέλου της «πολιτισμικής διακυβέρνησης», στην επιδίωξη ολοκληρωμένης Βιώσιμης (Πολιτισμικής) Ανάπτυξης.

Στόχος είναι να αναδειχθεί αφενός η σημαντικότητα του ρόλου των Πολιτιστικών Δικτύων στην επιδίωξη της Πολιτισμικής Ανάπτυξης και αφετέρου η αναγκαιότητα εφαρμογής ενός καινοτόμου μοντέλου διαχείρισης («Κανονιστικό Πλαίσιο Διαχείρισης Πολιτιστικών Πόρων») και - κυρίως - η δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών για την εφαρμογή «πολιτισμικής διακυβέρνησης». Μιας διακυβέρνησης η οποία λειτουργώντας ως εργαλείο εφαρμογής Βιώσιμης (Πολιτισμικής) Ανάπτυξης θα δώσει την δυνατότητα στις τοπικές κοινωνίες να αξιοποιούν πλήρως το εύρος των πολιτιστικών αγαθών, επιτυγχάνοντας παράλληλα την κοινωνική συνοχή.

Για το σκοπό αυτό καταγράφονται αρχικά τα χαρακτηριστικά των Πολιτιστικών Δικτύων και παράλληλα διερευνάται η σχέση τους με την Πολιτιστική Πολιτική. Στην συνέχεια αναλύονται η δυναμική της δικτύωσης και των Πολιτιστικών Δικτύων, καθώς και η προοπτική βιώσιμης (πολιτισμικής) ανάπτυξης που αποδίδουν, σε συσχετισμό με την εφαρμογή του καινοτόμου μοντέλου πολιτιστικής διαχείρισης που ορίζεται ως «πολιτισμική διακυβέρνηση».

Για τις ανάγκες της εργασίας διενεργήθηκε εκτενής βιβλιογραφική έρευνα σε συνδυασμό με την επεξεργασία αποτελεσμάτων σχετικής μελέτης στον τομέα του Πολιτισμού.¹

Βασικά συμπεράσματα της έρευνας αποτελούν τα εξής: α) Η δικτύωση, με την δυναμική που την διακρίνει, μπορεί να αποτελέσει την απάντηση στην σημερινή τελματωμένη και αδιέξοδη πραγματικότητα που διαπιστώνεται στον τομέα του Πολιτισμού, αποδίδοντας σε αυτόν την απαιτούμενη αναπτυξιακή ώθηση και β) η εφαρμογή του μοντέλου ολοκληρωμένης βιώσιμης ανάπτυξης συνδέεται και εξαρτάται άμεσα από μια νέα οπτική για τη διοίκηση και αυτοδιοίκηση και ως εκ τούτου κρίνεται αναγκαία η μετάβαση στην εφαρμογή της «διακυβέρνησης» ως διαδικασίας συντονισμού της συνεργασίας όλων των κοινωνικών εμπλεκόμενων ομάδων και θεσμών στη διαμόρφωση και εφαρμογή των πολιτικών.²

Λέξεις κλειδιά: Πολιτιστικά Δίκτυα, Πολιτισμική Διακυβέρνηση, Πολιτιστική Πολιτική , Βιώσιμη Ανάπτυξη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα δίκτυα, βρίσκονται στον πυρήνα των ανθρώπινων σχέσεων και αποτελούν μια από τις παλαιότερες μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Στη σύγχρονη εποχή, ως εκδήλωση της παγκοσμιοποίησης, αποτελούν πολιτισμικό φαινόμενο το οποίο έχει προκαλέσει δομικές

¹ Global Sustain E.E. (2015). Σύνδεση – Δικτύωση - Ανάπτυξη Επιχειρηματικότητας

² Duxbury, N. & Jeannotte, S. (2011). σ. 4-5.

αλλαγές στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πεδίο.¹ Η έννοια του δικτύου νοηματοδοτείται από την ύπαρξη μελών (τα οποία μπορεί να είναι άτομα, ομάδες, οργανισμοί, θεσμοί, πόλεις, περιφέρειες, κράτη κ.ά.), από τις σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ τους και από ένα κοινό σκοπό που υπηρετούν. Στο πλαίσιο αυτό, τα δίκτυα αποτελούν ένα είδος οργανισμού ή συστήματος, που μπορεί να έχει χαρακτήρα τυπικό ή άτυπο και να παρουσιάζει διαφοροποιημένη κοινωνική οργάνωση, η οποία ωστόσο βρίσκεται στον πυρήνα της κοινωνικής συγκρότησης.²

Πολιτιστικά Δίκτυα

Τα πολιτιστικά δίκτυα ανήκουν στον ευρύτερο κόσμο των κοινωνικών δικτύων. Συναντώνται ως δημιουργικά δίκτυα ή δίκτυα πολιτισμού, ενώ ο vanHeur τα ονομάζει δίκτυα αισθητικής παραγωγής³ Γενικότερα, περιγράφονται ως κοινωνικοπολιτικοί σχηματισμοί οι οποίοι διαμορφώνουν οριζόντιες και πολυκεντρικές μορφές συνεργασίας ανάμεσα σε οργανισμούς, φορείς, καλλιτέχνες και κοινότητες που μοιράζονται κοινές αξίες, οράματα και στόχους στον τομέα του πολιτισμού. Αποτελούν κατά συνέπεια συστήματα πολυεπίπεδης συνεργασίας και ανταλλαγής γνώσεων, ικανοτήτων και αξιών μεταξύ πολιτιστικών δρώντων, τα οποία ενισχύουν την ταυτότητα, την επικοινωνία, τη δημιουργία δεσμών, την ανταλλαγή πληροφοριών, την διαπολιτισμική κατανόηση και την κοινωνική συνοχή.⁴ Μπορεί να είναι τοπικά, εθνικά ή διακρατικά, εστιάζουν σε θεματικές όπως η τέχνη, η πολιτιστική κληρονομιά, η κοινωνική ένταξη μέσω του πολιτισμού ή η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, ενώ διαρθρώνονται οριζόντια ή ιεραρχικά, ανάλογα με τη δομή και τους στόχους τους⁵

Χαρακτηριστικά Πολιτιστικών Δικτύων

Τα πολιτιστικά δίκτυα, τα οποία περιγράφονται ως «μια μορφή οργάνωσης και όχι ως οργανώσεις αυτές καθ' αυτές»,⁶ είναι «η οργανωτική μορφή για τη προώθηση συνεργασίας σε έναν πολύπλοκο και παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον». ⁷ Τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά τους είναι: οι ισχυροί διαπροσωπικοί δεσμοί οι οποίοι υπερβαίνουν τις τυπικές αρμοδιότητες, οι μη - ιεραρχικές σχέσεις, η «ανοιχτότητα» για αλλαγή και ανάπτυξη και τέλος, η καινοτομία στη δομή και τις δραστηριότητες.⁸ Δεδομένου ότι αποτελούνται από μέλη (άτομα, ομάδες, οργανισμούς, θεσμούς κ.ά.) που διέπονται από σχέσεις, συναλλαγές και αλληλεξαρτήσεις, αποτελούν δυναμικά συστήματα και όχι στατικά.

Στο πλαίσιο αυτό εξυπηρετούν πολλαπλούς σκοπούς οι σημαντικότεροι εκ των οποίων είναι η επικοινωνία, η διάδοση της πληροφορίας και η συνεργασία.⁹

Δεν υπάρχει ένα ξεκάθαρο οργανωσιακό μοντέλο για τα πολιτιστικά δίκτυα, καθότι βρίσκονται σε μια συνεχή διαδικασία αλλαγής και προσαρμογής» πρόκειται δηλαδή για «ευπροσάρμοστους οργανισμούς μάθησης» οι οποίοι μέσω αντίστοιχων διαδικασιών

¹ Castells, M. (2004).

² Steinkamp, A. (2013).

³ van Heur, B. (2010).

⁴ Pehn, G., (1999).

⁵ Steinkamp, A. (2013).

⁶ DeVlieg, A.M. (2001).

⁷ Steinkamp, A. (2013).

⁸ Σύμφωνα με την έκθεση «Closer look: «European Cultural Cooperation Networks in Practice»

⁹ Steinkamp, A. (2013).

εξελίσσονται συνεχώς.¹ Οι παραπάνω επισημάνσεις αποτυπώνουν την ευμετάβλητη φύση των δικτύων και την απουσία ενός και μοναδικού μοντέλου δομής τους.² **Τι συνεισφέρουν ωστόσο και ποια είναι η δυναμική τους;**

Τα πολιτιστικά δίκτυα απαντούν ως μοντέλα οργάνωσης και διοίκησης στην ολοένα μεγαλύτερη πολυπλοκότητα των μεταμοντέρνων κοινωνιών. Αποτελούν τους «ενδιάμεσους» και τους “μεσολαβητές” ανάμεσα στην κρατική διακυβέρνηση και τους πολιτιστικούς οργανισμούς, τους πολιτιστικούς επαγγελματίες και τους καλλιτέχνες, εκπροσωπώντας τους και εκφράζοντας τις ανάγκες τους. Πρόκειται για «υβριδικές οντότητες» που συνδέουν κράτη και αγορές, ιεραρχίες και κοινωνία των πολιτών μέσα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης.³

Επίσης τα δίκτυα καταφέρνουν:

α) να καταστεί δυνατή η συνεργασία και οι συνέργειες εντός του πολιτιστικού τομέα με την τόνωση, τη διευκόλυνση και το συντονισμό των επαφών, καθώς και την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των μελών. β) να προσφέρουν ένα γόνιμο πεδίο στους επαγγελματίες του πολιτισμού προκειμένου να διευρύνουν τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες, γ) να διευρύνουν τις προοπτικές βιωσιμότητάς τους δ) να προωθήσουν την ανταλλαγή τεχνογνωσίας ε) να διασφαλίσουν έναν τόπο συνάντησης ή ένα κοινόσημείο αναφοράς στ) να παρέχουν πληροφορίες και να προωθούν την έρευνα και την παραγωγή γνώσης ζ) να δημιουργούν ευκαιρίες κατάρτισης και δικτύωσης η) να δημιουργούν προστιθέμενη αξία για τον οργανισμό τους με τη δημιουργία διαρθρωτικών σχέσεων με συναδέλφους θ) να υποστηρίζουν και να προωθούν ευνοϊκές πολιτικές που συμβάλλουν στην πολιτιστική συζήτηση σε ευρωπαϊκό ή διεθνές επίπεδο.ι) να διασφαλίσουν την επίτευξη οικονομικών κλίμακας μέσω της μείωσης του κόστους παραγωγής και του λειτουργικού κόστους.⁴

Σε γενικές γραμμές ένα δίκτυο είναι ένα μέσο το οποίο φέρνει τους ανθρώπους κοντά προκειμένου να μοιραστούν πληροφορίες και εμπειρίες, να παράξουν ιδέες, να διαθέσουν συνεργάτες για συλλογικά έργα, να εμβαθύνουν στις ανάγκες του πολιτιστικού τομέα και να συμμετέχουν συνολικότερα στην ανάπτυξή του.⁵

Πολιτιστική πολιτική και Δίκτυα πολιτισμού

Για να είναι ολοκληρωμένη και ισόρροπη η ανάπτυξη κάθε σύγχρονου κράτους οφείλει να συμπεριλαμβάνει στις πολιτικές της την ανάδειξη της πολιτισμικής του φυσιογνωμίας.

Συνεπώς, το κράτος έχει το καθήκον να δημιουργήσει τις συνθήκες, μέσα στις οποίες δύναται να αναπτυχθεί και να αναδειχθεί η πολιτιστική δημιουργία, παρέχοντας τόσοις απαραίτητες συνθήκες υποδομής, όσο και τις θεσμικές προϋποθέσεις, αποδίδοντας παράλληλα και τα απαραίτητα κίνητρα για τη διαφύλαξη, προώθηση και δημιουργία των πολιτιστικών προϊόντων. Για τον λόγο αυτό τα σύγχρονα κράτη αναπτύσσουν πολιτικές, οι οποίες ονομάζονται πολιτιστικές και αφορούν το πλαίσιο αυτό μέσα στο οποίο το κράτος διαμορφώνει την νομιμοποίηση, αλλά και το απαραίτητο κίνητρο για την υλοποίηση και τον σχεδιασμό των πολιτιστικών δράσεων.

Ως πολιτιστική πολιτική, δύναται να οριστεί η συνύπαρξη και η συνεργασία ανάμεσα σε φορείς, μέσα και σκοπούς που συνθέτουν ένα κοινό πρόγραμμα στοχεύοντας στην επίτευξη της γνώσης, της ενίσχυσης και της διάδοσης του πολιτιστικού φαινομένου μιας κοινότητας,

¹ Στο ίδιο.

² Pompili, T. (2006)

³ van Heur, B. (2010).σ. 78

⁴ Uzelac, A. (2006). σ. 6-7

⁵ Staines, J.(1996).

σε ορισμένο χρονικό διάστημα.¹ Σε γενικές γραμμές, η πολιτιστική πολιτική αποτελεί δομικό άξονα μιας πολιτικής οικονομικής ανάπτυξης, και λειτουργεί υπό τη μορφή μέσου επίτευξης προστιθέμενης αξίας σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο.²

Για να κατανοηθεί πληρέστερα η έννοια της πολιτιστικής πολιτικής και ο ρόλος της στα πλαίσια μετασχηματισμού και της αναδιοργάνωσης της κρατικής εξουσίας των τελευταίων δεκαετιών, εξετάζεται συνοπτικά η διασύνδεση του πολιτισμού και των δικτύων πολιτισμού με την ανάπτυξη, αναφορικά με την σχετική αυτονομία των πόλεων σε επίπεδο πολιτικής. Στο γενικότερο λοιπόν πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, αλλά και ως απάντηση στην οικονομική κρίση του '70, οι κρατικές δομές, στην απόπειρα διενέργειας ενός ευρέως μετασχηματισμού, διαρθρώθηκαν ως προς την μεταφορά των αρμοδιοτήτων από το εθνικό κράτος ακολουθώντας δύο κατευθύνσεις: αφενός προς τους υπερεθνικούς οργανισμούς (όπως NAFTA, Ε.Ε., MERCOSUR κ.ά.), αφετέρου προς υποεθνικούς σχηματισμούς, όπως περιφέρειες και δήμους.³ Πρόκειται για μία διαδικασία η οποία χαρακτηρίζεται συχνά ως «ανακλιμάκωση» και που αναδεικνύει τις αλλαγές των σχέσεων μεταξύ των επιπέδων πολιτικής εξουσίας.⁴ Παράλληλα, η λήψη αποφάσεων και ο τρόπος διαμόρφωσης πολιτικής, άλλοτε σε μικρότερο επίπεδο ή σε μεγαλύτερο βαθμό διευρύνονταν και σε οριζόντιο επίπεδο, συμπεριλαμβάνοντας φορείς από τον επιχειρηματικό κόσμο, αλλά και της κοινωνίας των πολιτών. Επιπλέον, αυτός ο μετασχηματισμός της κρατικής εξουσίας εντάχθηκε σταδιακά και στην επίσημη ατζέντα διάφορων διεθνών οργανισμών.⁵ Εκτός από μία διαδικασία ανακατανομής εξουσιών, όπως έχει επισημάνει ο Peck,⁶ αυτή η μεταφορά αρμοδιοτήτων της κρατικής εξουσίας προς το υπερεθνικό, αλλά και προς το υποεθνικό επίπεδο συνιστά επίσης έναν πειραματισμό και μία μορφή καινοτομίας αναφορικά με την ίδια τη φύση επιπέδων εξουσίας. Ο δυναμικός χαρακτήρας των υπερεθνικών οργανισμών διαφαίνεται χαρακτηριστικά στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης από την Ε.Ε.⁷

Από την άλλη, στα υποεθνικά επίπεδα εξουσίας, οι μεταρρυθμίσεις στις τοπικές αυτοδιοικήσεις των διαφόρων χωρών, έχουν αυξήσει την αυτονομία των πόλεων και των περιφερειών, μεταφέροντας αρμοδιότητες σε σημαντικά πολιτικά πεδία, καθιερώνοντας παράλληλα αιρετή διοίκηση εκεί που δεν υπήρχε.⁸ Ενδεικτικό είναι πως οι υπερεθνικοί οργανισμοί όπως η UNESCO ή η Ε.Ε. αντιμετωπίζουν τις περιφέρειες και τις πόλεις ως διακριτούς συνομιλητές.⁹ Πολλοί ερευνητές διαφορετικών ιδεολογιών συγκλίνουν στο ότι η προαναφερόμενη «ανακλιμάκωση» της κρατικής εξουσίας, εκτός από την απομάκρυνση των κάθετων ιεραρχικών διαδικασιών άσκησης πολιτικής μονοπωλίων εθνικής εξουσίας, συνεπάγεται τον πολλαπλασιασμό των δρώντων που εμπλέκονται στην άσκηση και τη σημασία της συνεργασίας, του συντονισμού και των συναινέσεων στις πολιτικές διαδικασίες.¹⁰

Στο πλαίσιο αυτό, η πολιτική της δικτύωσης πρέπει να ιδωθεί ως μία έκφραση πολιτικής αυτονομίας των υπο-εθνικών επιπέδων εξουσίας, η οποία, ωστόσο, δεν συνοδεύτηκε από την απαιτούμενη μεταφορά πόρων, με αποτέλεσμα τα τοπικά δίκτυα πόλεων ή περιφερειών,

¹ Κόνσολα, Ν. (2006). σ. 28.

² Καλογήρου, Α., Ιωαννίδης, Γ. Γασπαρινάτος, Κ. (2006).

³ Κοντοχρήστου, Μ. (2018). σ. 256

⁴ Στο ίδιο.

⁵ Στο ίδιο.

⁶ Peck, J. & Tickell, A. (2002). σ. 380 - 404.

⁷ Souliotis, N. & Alexandri, G. (2016). σ. 227 - 240.

⁸ Le Gales, P. (2002).

⁹ Κοντοχρήστου, Μ. (2018), σ. 257

¹⁰ Στο ίδιο.

συχνά με πολιτιστικό περιεχόμενο, που λειτουργούν είτε ανεξάρτητα, είτε υπό την αιγίδα υπερεθνικών οργανισμών να συνιστούν σύγχρονες μορφές διακυβέρνησης, μέσα από τις οποίες επιδιώκεται η ενίσχυση των πόρων και της τεχνογνωσίας τους, όπως έχει επισημανθεί και παραπάνω.¹ Ήδη από το 1990 έχει επισημανθεί η σημαντικότητα του ρόλου των δικτύων για την οικονομική στρατηγική των πολιτιστικών οργανισμών, καθώς προσδιορίζει τους πόρους σχετικά με κάποιες δυνατότητες δημιουργίας ενός ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος που απορρέει από την χρήση των πόρων αυτών.²

Υπό αυτές τις συνθήκες, οι σύγχρονες πολιτιστικές πολιτικές καλούνται να ανταποκριθούν σε νέες προκλήσεις έτσι όπως αυτές διαμορφώνονται λόγω της ανάπτυξης και της διεύρυνσης του πολιτιστικού πεδίου. Οι έννοιες της πολιτιστικής πολιτικής έχουν εξαντλήσει τις δυνατότητές τους να λειτουργούν αποκλειστικά ως δημόσιες πολιτικές. Θα πρέπει λοιπόν να επανασχεδιαστούν σύμφωνα με τις κύριες τάσεις της πολιτιστικής ανάπτυξης.³

Πολιτιστική Πολιτική - Πολιτιστικά Δίκτυα - Βιώσιμη Ανάπτυξη

Η αναπτυξιακή στρατηγική στον Τομέα του Πολιτισμού θα πρέπει να στοχεύει αφενός στην προστασία και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και αφετέρου στην ανάπτυξη της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας (του σύγχρονου πολιτισμού). Η ανάδειξη και η διαχείριση του πολιτιστικού αποθέματος θα πρέπει να αποκτήσει τα χαρακτηριστικά της συμμετοχής στην σύγχρονη πραγματικότητα και να αποτελέσει στοιχείο έμπνευσης της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας. Μέσω αυτής (της Πολιτιστικής Ανάπτυξης) θα πρέπει να υπηρετείται ο Εθνικός Στρατηγικός στόχος της ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης, τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και η ανάδειξή της (τόσο της αρχαιολογικής όσο και της σύγχρονης δημιουργίας) οφείλει να είναι πρώτιστο και θεμελιώδες καθήκον της Πολιτείας.

Στο πλαίσιο λοιπόν της φιλοσοφίας ενίσχυσης της Αποκέντρωσης και των θεσμών της Αυτοδιοίκησης, οι Δήμοι αναλαμβάνουν πλέον ενεργό και καθοριστικό ρόλο σ' αυτή την κατεύθυνση. Η συνολική ανάδειξη του αρχαιολογικού, ιστορικού και εν γένει πολιτιστικού αποθέματος της κάθε περιφέρειας και η ολόπλευρη αξιοποίησή του στην κατεύθυνση της ισόρροπης αλλά και αειφόρου (ενδογενούς) ανάπτυξης, συμβάλει στην επίτευξη συνθηκών αειφορίας και απαιτεί την ενεργό συμμετοχή και δραστηριοποίηση των Πολιτιστικών και Δημιουργικών Επιχειρήσεων, των μεμονωμένων καλλιτεχνικών δημιουργών, των κοινωνικών δυνάμεων, των Φορέων, των απλών πολιτών.

Η ανάπτυξη για να καταστεί αειφόρος, πρέπει να βασίζεται στο ακόλουθο τρίπτυχο:

- ✓ στρατηγικό σχέδιο
- ✓ ενεργό συμμετοχή του κοινωνικού δυναμικού
- ✓ τομεακή συνέργεια («διάδραση»)

Εκτός όμως από την αναπτυξιακή διάσταση, ο Πολιτισμός αποτελεί «κοινωνικό αγαθό». Σε ένα τέτοιο «κοινωνικό αγαθό» πρέπει να διασφαλίζεται η ισότιμη πρόσβαση όλων των πολιτών.

Καθήκον της Πολιτείας - και εν προκειμένω των Τοπικών Αρχών - πρέπει να είναι η άρση των ανισοτήτων στην πρόσβαση, στη συμμετοχή και στην ορθολογική και δίκαιη

¹ Καρβούνης, Α. (2016). σ. 229-253

² Porter, M. (1996). σ. 61-78.

³ Δοκιάς, Ν.Δ. (2011), σ. 25-29

κατανομή των πόρων. Επίσης οι Τοπικές Αρχές οφείλουν να προσφέρουν κάθε δυνατή αρωγή στην τοπική πολιτιστική δημιουργικότητα, ενισχύοντας τις πρωτοβουλίες και τη «δημιουργική επιχειρηματικότητα».

Η αναζήτηση αυτή σχετίζεται με τον προσανατολισμό και τους στόχους της πολιτιστικής πολιτικής κάθε πόλης (περιφέρειας ή/και χώρας, εφόσον πολλές φορές αυτές είναι συνδεδεμένες) και την επιρροή τους στον προγραμματισμό και την πολιτιστική παραγωγή και πολιτιστική δραστηριότητα .

Οι στόχοι αυτοί είναι:

- ✓ ανάδειξη της πολιτιστικής ποικιλομορφίας της κάθε περιοχής,
- ✓ επίτευξη πολιτιστικής έκφρασης ως θεμελιώδες στοιχείο διαμόρφωσης «ταυτότητας»,
- ✓ προώθηση της συνεργασίας και διαμόρφωση κουλτούρας συνύπαρξης μεταξύ διαφόρων πόλεων - περιοχών - κρατών.¹

Απαραίτητη λοιπόν και κρίσιμη συνθήκη για τη βιώσιμη ανάπτυξη συνολικά, αναδεικνύεται η δικτύωση τόπων και εκδηλώσεων αλλά και φορέων, προσώπων, ομάδων και συλλογικοτήτων που ασχολούνται με τον πολιτιστικό τουρισμό, ίσως και ως έκφραση μιας γενικότερης τάσης που ενισχύθηκε από τις εξελίξεις στην πληροφορική και τις επικοινωνίες. Η δικτύωση δημιουργεί ένα δυναμικό πεδίο δράσεων και αλληλεπιδράσεων σε πολλαπλά επίπεδα: πολιτιστικά, περιβαλλοντικά, κοινωνικά, οικονομικά, παραγωγικά. Ένα δίκτυο που αναπτύσσεται για την ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων και της κληρονομιάς μιας γεωγραφικής ενότητας δημιουργεί δυνατότητες ανάπτυξης κι άλλων δικτύων που μπορούν να συμβάλλουν και να αναδείξουν περαιτέρω την περιοχή και σε άλλα επίπεδα.

Για παράδειγμα, ένα πολιτιστικό δίκτυο μπορεί να συνλειτουργήσει με ένα δίκτυο σύγχρονης καλλιτεχνικής παραγωγής ή ακόμα να εμπνευστεί από ένα προϋπάρχον δίκτυο μιας ιστορικής παραγωγικής διαδικασίας σε μια περιοχή (π.χ. οινοπαραγωγή). Επίσης, η ανάπτυξη δικτύων ευνοεί τόσο τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών όσο και την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής. Μέσω των πολιτιστικών δικτύων που μπορούν να αναπτυχθούν σε μια γεωγραφική ενότητα δημιουργούνται οι συνθήκες για βελτίωση και ανάδειξη τόσο των ίδιων των ποιοτικών πόρων της (με τη μορφή των πολιτιστικών διαδρομών), των μουσείων της (δίκτυα μουσείων) και των τακτικών τοπικών παραδοσιακών εκδηλώσεων που εκφράζουν και τη λεγόμενη «άυλη κληρονομιά» (παράδοση, γλωσσικούς ιδιοματισμούς, κλπ.). Εξίσου σημαντική η συμβολή της δικτύωσης στη διατήρηση και ανάδειξη της ταυτότητας ενός τόπου, αφού μέσω της διασύνδεσης διαφορετικών τόπων η συγκεκριμένη διαδικασία εξασφαλίζει τη διαφοροποίησή τους και διατηρεί τις ιδιαιτερότητές τους.²

Ως εκ τούτου, το κύριο και καθοριστικό στοιχείο της πολιτιστικής πολιτικής θα πρέπει να προσανατολίζεται στην διασύνδεση των προωθούμενων δράσεων με στόχο τη δημιουργία ενιαίων, λειτουργικών και στοχευμένων πολιτιστικών δικτύων, σε όλη την επικράτεια, στο πλαίσιο - ιδανικά - ενός Ενιαίου Εθνικού Αναπτυξιακού Σχεδιασμού.

Κριτήρια σχεδιασμού:

- ✓ Τεκμηρίωση της μεθοδολογίας επιλογής των στοχευμένων παρεμβάσεων
- ✓ Ορθολογική χωροταξική διάρθρωση του δικτύου.
- ✓ Στρατηγικό Σχέδιο συνεργειών.
- ✓ Ολόπλευρη συμμετοχή και εκτεταμένη συνεργασία Φορέων και Θεσμών.³

¹ Global Sustain E.E. (2015) σ. 209-212.

² Στο ίδιο. σ. 210

³ Στο ίδιο. σ. 211

Στόχος λοιπόν αυτής της πρότασης είναι η συγκρότηση καινοτόμων πολιτιστικών δικτύων - κατά βάση σε δημοτικό επίπεδο, αλλά και σε περιφερειακό, ενδεχομένως - το οποίο θα έχει ως στόχο τη διατήρηση και αξιοποίηση της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας και σπουδαιότητας της κάθε περιοχής, καθώς και την ενίσχυση των κοινωνικών δεσμών. Τα δίκτυα αυτά αναμένεται να συμβάλλουν καθοριστικά στην συνολική αναπτυξιακή διαδικασία της κάθε περιοχής, τη διατήρηση και αξιοποίηση της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας και πολυμορφίας, την ανάπτυξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, την εφαρμογή - με κατάλληλες προσαρμογές - καλών πρακτικών και εν τέλει την ενίσχυση των κοινωνικών δεσμών.

Βασικός ωστόσο στόχος των πολιτιστικών δικτύων είναι:

Να δημιουργήσουν ένα καινοτόμο μοντέλο διαχείρισης («Κανονιστικό Πλαίσιο Διαχείρισης Πολιτιστικών Πόρων») της τοπικής πολιτιστικής δραστηριότητας και - κυρίως - να δημιουργήσει μια «παρακαταθήκη» για την ακολουθητέα πολιτική και τις απαιτούμενες πρωτοβουλίες στον τομέα του Πολιτισμού.

Στην κατεύθυνση αυτή ορίζονται οι παρακάτω μορφές πολιτικών διασύνδεσης:

- ✓ Τομεακή (οριζόντια) διασύνδεση
- ✓ Εδαφική (κάθετη) διασύνδεση

Η υλοποίηση των δικτύων βασίζεται στη συνεργασία και στη διάδραση των φορέων που θα συμμετέχουν:

- ✓ Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση και κρατικές δομές (ΥΠΠΟ, κλπ.)
- ✓ Δήμος και φορείς του
- ✓ Αναπτυξιακές Εταιρίες της περιοχής
- ✓ Τοπικοί Σύλλογοι και Φορείς (Επιμελητήρια κλπ.)

Η δημιουργία ωστόσο των δικτύων αποσκοπεί ειδικότερα στην δημιουργία συνθηκών για την εφαρμογή «πολιτισμικής διακυβέρνησης», η οποία αποτελεί μια ολιστική μορφή διακυβέρνησης (δηλαδή κοινωνικής διασύνδεσης και συνεργασίας).

Ένας τρόπος διακυβέρνησης ο οποίος:

- ✓ θα στηρίζεται στη συμμετοχικότητα,
- ✓ θα αξιοποιεί και θα αναπτύσσει περαιτέρω τις ικανότητες,
- ✓ θα μαθαίνει από τις πρακτικές αλλά και θα τις εμπλουτίζει,
- ✓ θα ορίζει χώρους και τρόπους διαβούλευσης και συνδιαλλαγής και
- ✓ θα έχει ένα ευρύ ορίζοντα δράσης.

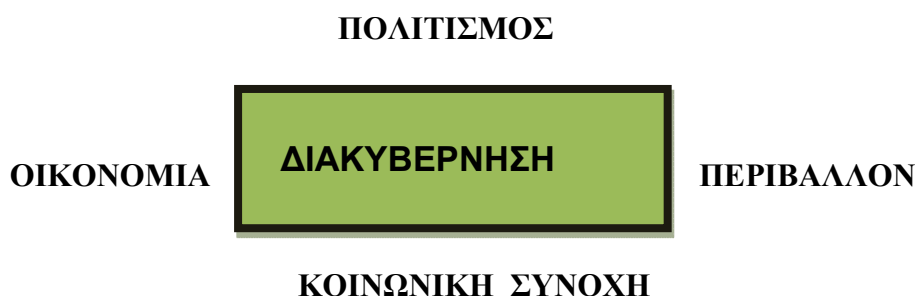
Μια διακυβέρνηση η οποία θα οδηγεί τις τοπικές κοινότητες και κοινωνίες ν' αξιοποιούν πλήρως το εύρος των πολιτιστικών αγαθών και να καρπωθούν τη συνεισφορά του κάθε αγαθού στην τοπική ανάπτυξη επιτυγχάνοντας παράλληλα την κοινωνική συνοχή.¹

Πολιτιστική Διακυβέρνηση και Βιώσιμη Ανάπτυξη

Παρατηρώντας το σχήμα του τετραγώνου της «νέας» βιώσιμης ανάπτυξης, εντοπίζουμε στο κέντρο του την έννοια της «Διακυβέρνησης». Η τοποθέτηση αυτή του σχήματος δηλώνει με σαφήνεια την άρρηκτη σχέση ανάμεσα στην εφαρμογή του αντίστοιχου αναπτυξιακού μοντέλου με το σύστημα και τους θεσμούς της διακυβέρνησης. (βλ. εικ. 1).

¹ Στο ίδιο, σ. 231-232.

Το νέο «τετράγωνο» της βιώσιμης ανάπτυξης

Εικ. 1. Πηγή: United Cities and Local Governments 2009.

Πράγματι, η δυνατότητα εφαρμογής ενός ολοκληρωμένου μοντέλου ανάπτυξης βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το σύστημα διακυβέρνησης των χωρών και των τόπων, καθώς η εφαρμογή της πολιτισμικής πολιτικής, με το σύγχρονο διευρυμένο περιεχόμενο που της αποδίδεται, προϋποθέτει την υιοθέτηση αντίστοιχης ολοκληρωμένης προσέγγισης και στη διακυβέρνηση.¹

Χαρακτηριστικά πολιτισμικής διακυβέρνησης

Η έννοια αυτή της ολοκληρωμένης, πολιτισμικής διακυβέρνησης θεμελιώνεται σε δύο κύρια χαρακτηριστικά.²

α. Εφαρμογή διακυβέρνησης «συγκοινωνούντων δοχείων»

Η πολιτισμική αναπτυξιακή πολιτική δεν ταιριάζει και δεν μπορεί να υλοποιηθεί μέσα από τις παραδοσιακές κρατικές δομές με τον κάθετο διαχωρισμό των τομέων πολιτικής σε χωριστά χαρτοφυλάκια, ανάμεσα στα οποία εφαρμόζεται ελάχιστη συνεργασία και επικοινωνία. Η πολιτισμική πολιτική διαπερνά όλα τα «ανεξάρτητα» μεταξύ τους διοικητικά τμήματα, και προϋποθέτει, διακυβέρνηση βασισμένη στην αποκέντρωση, την από κάτω προς τα πάνω προσέγγιση, τη συμμετοχή, και την εμπειρογνωμοσύνη. Αντίστοιχα, ο χωρικός και ο αστικός σχεδιασμός καλούνται να υπερβούν τα παραδοσιακά διοικητικά μοντέλα, και να εγκαταλείψουν τις κάθετες μεθόδους, και να υιοθετήσουν ανοιχτά συστήματα συνεργασίας.

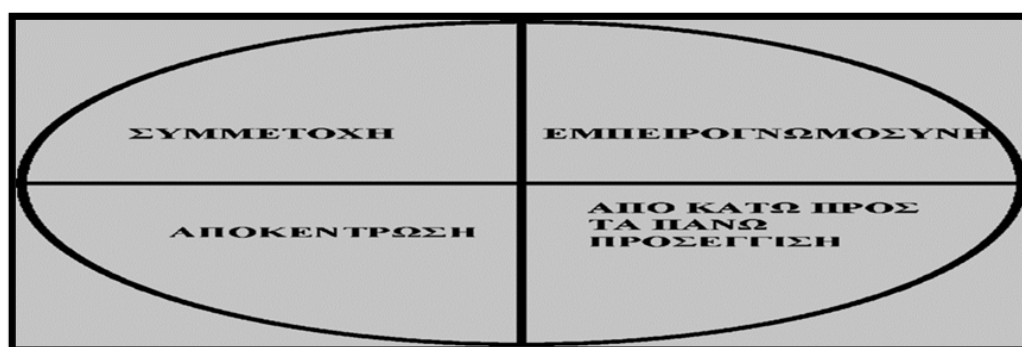
Το ίδιο και η πολιτιστική πολιτική πρέπει να απομακρυνθεί από την τομεακή λογική και την κυριαρχία των κεντρικών διοικητικών μηχανισμών, έτσι ώστε να διευκολυνθούν οι οριζόντιες και κάθετες συνεργασίες και αλληλεπιδράσεις.³

¹ Everitt, A. (1999). σ. 13-24.

² Στο ίδιο.

³ Arvanitaki, A. (2007). σ. 6-8.

Εικ. 2. : Συστατικά της πολιτισμικής διακυβέρνησης

β. Διαχωρισμός επιτελικών και διαχειριστικών στόχων.

Η διακυβέρνηση της πολιτισμικής ανάπτυξης απαιτεί την σαφή διακριτότητα ανάμεσα στην επιτελική ευθύνη για την επίτευξη των ουσιαστικών αναπτυξιακών στόχων και στη διαχειριστική ευθύνη για την επίτευξη συγκεκριμένων επιχειρησιακών αποτελεσμάτων.

Οι πρώτοι στόχοι διασφαλίζονται με βάση προδιαγραφές που προκύπτουν από μια διακυβέρνηση της γνώσης, που βασίζεται στις «καλές πρακτικές» αλλά και στις επιταγές της επιστήμης.

Οι δεύτεροι μπορούν να λειτουργούν μόνο μέσα στα όρια που τους θέτουν οι θεσμικοί στόχοι, και μόνο μέσα σε αυτά, ενώ επηρεάζονται από κριτήρια όπως αυτό της διασφάλισης της αρχής της ίσης αξίας για ίση δαπάνη «valueformoney» στη δημόσια επένδυση, συνειδητοποιώντας, ότι σε αντίθετη περίπτωση, καταλήγουμε στην επιδίωξη της επάρκειας και όχι της ουσιαστικής αποτελεσματικότητας. Η διαχειριστική ορθότητα είναι το μέσο και όχι ο τελικός στόχος ή ο αυτοσκοπός της δημόσιας επένδυσης. Εξίσου λανθασμένη είναι η οπτική της μέτρησης μόνο των παραγόντων που είναι ποσοτικά μετρήσιμοι. Αντίθετα, είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός πολυσχιδούς συστήματος αξιολόγησης τόσο των επιτελικών, όσο και των διαχειριστικών στόχων, με τα κατάλληλα κατά περίπτωση κριτήρια και μέσα.

Η σημασία της ολοκληρωμένης τοπικής διακυβέρνησης ως φορέας της πολιτισμικής βιωσιμότητας, γίνεται εμφανής από τα παραπάνω. Χαρακτηριστικά αποτυπώνεται στην ενδεικτική σύνοψη κάποιων γενικών συστατικών που θεωρούνται «τομή της πολιτιστικής και βιώσιμης ανάπτυξης μιας κοινότητας»¹ όπως :

- ✓ Η αντιμετώπιση των μελών της κοινότητας ως αρμοδίων και ειδικών, και όχι ως απλών αντικειμένων της αναπτυξιακής στρατηγικής.
- ✓ Η ανοικοδόμηση κοινοτήτων που χαρακτηρίζονται από αυτάρκεια.
- ✓ Η τόνωση της συμμετοχής και του διαλόγου στο εσωτερικό τους.
- ✓ Η ενίσχυση της τοπικής υποδομής.
- ✓ Η προώθηση και διευκόλυνση συνεργασιών και η δημιουργία δικτύων των μελών και των φορέων τους.
- ✓ Η οργάνωση εκδηλώσεων με τη συμμετοχή των πολιτών, και η δημιουργία κοινών δημόσιων χώρων κατάλληλων για την κοινωνικοποίηση των ανθρώπων.
- ✓ Η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής.
- ✓ Η δημιουργία καναλιών για τη συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.²

¹ Everitt, A. (1999). σ. 13-24

² Duxbury, N. & Gillette, E. (2007). σ.3.

Η εφαρμογή λοιπόν του μοντέλου ολοκληρωμένης βιώσιμης ανάπτυξης συνδέεται και εξαρτάται άμεσα από μια νέα οπτική για τη διοίκηση και αυτοδιοίκηση, κάνοντας αναγκαία τη μετάβαση στην εφαρμογή της «διακυβέρνησης» ως διαδικασίας συντονισμού της συνεργασίας όλων των κοινωνικών εμπλεκόμενων ομάδων και θεσμών στη διαμόρφωση και εφαρμογή των πολιτικών. Η διακυβέρνηση αυτή πρέπει μάλιστα να ευνοεί την «από κάτω προς τα πάνω» αλλά και τη διατομεακή συνεργασία στη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης, με στόχο την ολοκλήρωση του σχεδιασμού και τη μεγιστοποίηση της δυνατότητας να αντιπροσωπεύεται η πολυμορφία των απόψεων και επιλογών.¹

Συνοπτικά, προκύπτει ένα καινοτόμο μοντέλο πολιτιστικής Διαχείρισης, οι δυνατότητες του οποίου είναι άμεσα συνυφασμένες με την εξέλιξη των συνθηκών που διαμορφώνουν το Πολιτιστικό Πεδίο και τις αντίστοιχες Πολιτιστικές Πολιτικές.

Βιβλιογραφία - Αναφορές

Ελληνόγλωσση

- Κόνσολα, Ν. (2006), Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτιστική Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήσης.
- Καλογήρου, Α., Ιωαννίδης, Γ., Γασπαρινάτος, Κ., (2006). «Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης σε θέματα σύγχρονης κοινωνίας», Μέρος Β΄: Πολιτισμός και Ανάπτυξη, Σημειώσεις για την Κοινή Φάση Σπουδών της Εθνικής Σχολής Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Αθήνα, 2006.
- Καρβούνης, Α. (2016). Η Συνεργατική Δημιουργικότητα των Πόλεων: Μορφές, Κίνητρα και Ασυνέχειες της Ευρωπαϊκής Δικτύωσης των Ελληνικών Δήμων.
- Κοντοχρήστου, Μ. (2018), Διεθνές Γίνεσθαι και Πολιτισμός, Προκλήσεις και Πολιτικές, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Global Sustain E.E., (2015). Σύνδεση - Δικτύωση - Ανάπτυξη Επιχειρηματικότητας στον τομέα του Πολιτισμού.

Ξενόγλωσση

- Arvanitaki, A.(2007). “Urban Development Planning and Culture”, ECCM Symposium “Productivity of Culture”, Athens.
- Castells, M. (2004). The network society. A cross-cultural perspective. Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA: Edward Elgar.
- DeVlieg, A. (2001). “Evaluation Criteria for Cultural Networks in Europe”.In:http://www.efah.org/components/docs/networks_ngo_4.pdf, accessed on 30 June 2025.
- Đokić, N. D. (2011). Cultural networks and cultural policies: a missing link. Στο B. Cvjetičanin, (επιμ.), Networks: The Evolving Aspects of Culture in the 21st Century (σ. 25-29). Zagreb: Institute for International Relations Culturelink Network.
- Duxbury, N. & Gillette, E. (2007). “Culture as a Key Dimension of Sustainability, Exploring Concepts, Themes and Models”, Working Paper 1, Creative City Network of Canada, 2007.
- Duxbury, N & Jeannotte, S.(2011). «Culture and Sustainable Communities», Culture and Local Governance, vol. 3, no. 1-2, 2011.
- Everitt, A. (1999). «The governance of culture: approaches to integrated cultural planning and policies», Cultural Policies Research and Development Unit, Policy Note No. 5, Council of Europe Publishing, September 1999.

¹ Duxbury, N. & Jeannotte, S. (2011). σ. 4-5.

- Le Gale, P. (2002) European cities, social conflicts and governance. New York: Oxford University Press.
- Peck, J. & Tickell, A. (2002). Neoliberalizing space, *Antipode*, 34(3), pp. 380–404.
- Pehn, G. (1999). *Networking Culture: The Role of European Cultural Networks*, εκδ. Council of Europe Publishing, Strasbourg.
- Pompili, T. (2006). Networks within cities and among cities: a paradigm for urban development and governance. 46th Congress of the European Regional Science Association, Volos, 2006.
- Porter, M. (1996). What Is Strategy? *Harvard Business Review*, 61-78.
<https://www.instituteofbusinessstrategy.com/strategy.pdf>
- Souliotis, N. - Alexandri, G.(2016). From embedded to uncompromising neoliberalism: Competitiveness policies and European Union interscalar relations in the case of Greece, *European Urban and Regional Studies* 24 (3), 227-240.
- Staines, J. (1996). Network solutions for cultural cooperation in Europe. The European Forum for the Arts and Heritage. Creative Ideas Bank Web site
- Steinkamp, A. (2013). Network Governance. Governance Models of International Networks of Cultural Cooperation (Master Thesis). Humboldt-Viadrina School of Governance, Berlin.
Ανακτήθηκε από:
https://static1.squarespace.com/static/58778b899f74561d8c6241f3/t/5a37795f9140b76437086d6f/1513585009933/130715_Thesis_Steinkamp.pdf
- Uzelac, A. (2006). ‘Cultural Networks in Virtual Sphere – Between Infrastructure and Communities’, pp. 305-317. In: Cvjetičanin, B. (ed): *Dynamics of Communication: New Ways and New Actors*. Institute for International Relations, Zagreb, 2006.
http://www.culturelink.org/publics/joint/clinkconf/Cvjeticanin_Dynamics_Communication.pdf
- van Heur, B. (2010). Creative networks and the city: towards a cultural political economy of aesthetic production. Bielefeld: Transcript Verlag.
DOI:10.14361/transcript.9783839413746
- Yúdice, G. (2003): “Sistemas y redes culturales: ¿cómo y para qué?”. Speech presented during the international symposium: “Políticas culturales urbanas: Experiencias europeas americanas”, Bogotá, May 2003. In:
http://www.brasiluniao-europeia.ufrj.br/es/pdfs/sistemas_y_redes_culturales_como_y_para_que.pdf , accessed on 29 June 2025